

بررسی فقهی
مدیریت در روابط زن و شوهر

امیر رحمانی

www.ketab.ir

پرونده علوم و فرهنگ اسلامی

پروسی فقهی مدیریت در روابط زن و شوهر

امیر رحمانی

- ناشر: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
- وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
- تهیه: پژوهشکده فقه و حقوق
- سرویراستار: محمدباقر انصاری
- ویراستار: علیرضا سالوند
- چاپ: چاپخانه موسسه بوستان کتاب
- چاپ اول: زمستان ۱۳۹۰
- شمارگان: ۱۳۰۰
- قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان
- عنوان: ۳۳۱؛ مسلسل: ۳۸۲

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.
نشانی: قم، خیابان شهداء (صفائییه)، کوچه آمار، پارت ۴۲
تلفن و دورنگار: ۷۸۲۲۸۳۳؛ ص.ب: ۳۷۱۸۵/۳۸۵۸، کد پستی: ۳۷۱۵۶-۱۶۴۳۹
مراکز پخش: ۱. قم، میدان شهداء، تلفن و دورنگار ۷۸۲۲۸۳۴
۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب دانشگاه تهران، اسنل روز ۴
طبقه محکمف، واحد ۳۱۲، تلفن: ۶۶۹۵۱۵۳۴

وب سایت: www.pub.isca.ac.ir؛ پست الکترونیک: nashr@isca.ac.ir

سرشناسه: رحمانی، امیر، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور: بررسی فقهی مدیریت در روابط زن و شوهر / امیر رحمانی؛ تهیه پژوهشکده فقه و حقوق
مشخصات نشر: قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری: ۶۳۲ ص.
شابک: ۱۷۰۰۰۰ ریتال: 978-600-195-099-5
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. [۵۸۹]-۶۰۷؛ همچنین به صورت زیر نویس
یادداشت: نمایه
موضوع: زناشویی (فقه)
موضوع: روابط زن و شوهر (فقه)
شناسه افزوده: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشکده فقه و حقوق
رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ب۳/۱۸۹/۱۸۹ BP
رده بندی دیویی: ۳۹۷/۳۶
شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۰۵۶۶۹

فهرست

۲۳	 سخنی با خواننده
۲۷	 پیشگفتار
۳۱	 مقدمه
۳۱	 الف) تبیین موضوع تحقیق
۳۲	 ب) ضرورت تحقیق
۳۳	 ج) پیشینه تاریخی و سابقه علمی
۳۷	 د) بررسی ویژگی‌های نظام حقوق خانواده در اسلام
۳۷	 یکم: نظام‌مند بودن
۴۰	 دوم: تلازم حق و تکلیف
۴۲	 سوم: هماهنگی نظام تکوین، تشریع و اخلاق

بخش اول: کلیات و مبانی

۴۷	 فصل اول: پیش فرض‌ها و مفاهیم
۴۷	 گفتار اول: مفاهیم اساسی
۴۷	 الف) ازدواج
۴۹	 ب) خانواده

- ج) مدیریت و ریاست ۵۴
- د) تمکین و نشوز ۵۵
۱. تمکین ۵۶
- ۱-۱. تمکین عام ۵۶
- ۱-۲. تمکین خاص ۵۷
۲. نشوز ۵۷
- گفتار دوم: تحلیل ریاست و نسبت آن با حق و حکم ۵۸
- الف) حکم و اقسام آن ۵۸
۱. حکم تکلیفی ۵۸
۲. حکم وضعی ۵۹
- ب) حق و معنای آن در فقه ۵۹
۱. حق = سلطنت ۶۰
۲. حق = ملک ۶۰
۳. حق = حکم ۶۱
۴. حق = اهلیت و لیاقت ۶۱
۵. حق = اعتباری خاص ۶۲
- ج) آثار حق ۶۶
- د) ماهیت مجعول در محل کلام (سرپرستی مرد) ۶۸
- احتمال اول: ولایت ۶۸
- احتمال دوم: قیمومت ۷۰
- احتمال سوم: حق اطاعت ۷۱
- احتمال چهارم: حق استمتاع ۷۱
- احتمال پنجم: تکلیف بودن مجعول اولی ۷۳

۷۴	۱. مدیریت
۷۵	۲. تکفل و تأمین حقوق
۷۶	احتمال ششم: جمع میان حق و تکلیف
۷۷	فصل دوم: زن و مرد
۷۷	مقدمه اول: اهمیت این بحث در طلیمه بحث فقهی
۷۸	مقدمه دوم: معیار استفاده از روایات و متون غیر تشریعی در مسایل فقهی
۸۶	گفتار اول: ماهیت و آفرینش زن و مرد
۸۶	الف) ماهیت زن و مرد
۸۷	ب) چگونگی آفرینش زن و مرد
۸۷	۱. آیات قرآن
۹۰	۲. روایات
۹۱	ج) فلسفه آفرینش زن
۹۳	۱. آیات قرآن
۹۵	۲. روایات
۹۶	گفتار دوم: تفاوت‌های زن و مرد و تحلیل آن
۹۷	الف) تفاوت عقلی زن و مرد در نصوص دینی
۹۸	۱. بررسی آیات قرآن کریم
۱۰۴	۲. بررسی روایات
۱۰۸	۳. مراد از عقل در نصوص دینی مذکور
۱۰۹	۱-۳. عقل نظری
۱۱۱	۲-۳. عقل عملی
۱۱۲	۳-۳. عقل اکتسابی و تجربی

- ۱۱۹..... ۴-۳. عقل تدبیر و تصمیم
- ۱۲۶..... خلاصه نظر ما
- ۱۲۷..... (ب) تفاوت در غریزه جنسی
- ۱۲۹..... (ج) تفاوت جسمانی، روانی و شخصیتی
- ۱۳۲..... (د) برخی دیگر از تفاوت‌ها
- ۱۳۵..... (ه) تحلیل تفاوت‌های زن و مرد و تأثیر آن در حقوق
- ۱۳۶..... ۱. بررسی تفاوت‌های زن و مرد از منظر فمینیسم
- ۱۳۹..... ۲. بررسی تفاوت‌های زن و مرد از دیدگاه اسلامی
- ۱۴۲..... ۳. ابتیای تفاوت حقوقی بر تفاوت‌های طبیعی
- ۱۴۵..... ۴. رعایت سلامت حقوقی در قوانین اسلامی
- ۱۴۶..... گفتار سوم: کارکرد جنسیت در خانواده
- ۱۴۷..... (الف) ماهیت پیوند زناشویی و خانواده
- ۱۴۸..... (ب) اهداف و کارکردهای پیوند زناشویی
- ۱۴۸..... ۱. تأمین و تنظیم غریزه و رفتار جنسی
- ۱۵۱..... ۲. تولید مثل و مشخص بودن نسل‌ها
- ۱۵۵..... ۳. تأمین نیاز عاطفی و آرامش روانی
- ۱۵۷..... ۴. تربیت نسل و انتقال ارزش‌ها
- ۱۶۴..... گفتار چهارم: زن در ساختار خانواده دیروز و امروز
- ۱۶۵..... (الف) تغییرات مرتبط با خود افراد
- ۱۶۵..... ۱. تغییر ماهوی
- ۱۶۶..... نقد و بررسی
- ۱۶۸..... ۲. کم‌رنگ شدن تفاوت‌ها

۱۷۰	نقد و بررسی
۱۷۰	۱. بعد جسمانی
۱۷۲	۲. بعد عقلی و تدبیری
۱۷۵	۳. بعد عاطفی - احساسی
۱۷۷	(ب) تغییرات مرتبط با نوع زندگی
۱۷۹	نقد و بررسی
۱۸۴	فصل سوم: خاستگاه نیاز و مبانی انتخاب رئیس در مناسبات زناشویی
۱۸۴	گفتار اول: خاستگاه نیاز به مدیریت فردی در روابط زوجین
۱۸۶	الف) ماهیت رابطه زناشویی و نظام روابط زناشویی
۱۸۷	(ب) دلایل نیاز به مدیریت در روابط زناشویی
۱۸۷	۱. دوام و استحکام زناشویی
۱۸۸	۲. ضرورت وجود قانون اقتدار، برای تربیت فرزندان
۱۸۹	۳. ضرورت تصمیمات فوری
۱۸۹	۴. ضرورت پاسخگویی
۱۸۹	(ج) بررسی اشکال‌های مدیریت فردی در روابط زناشویی
۱۸۹	۱. تبعیض و نابرابری
۱۹۰	نقد و بررسی
۱۹۳	۲. زمینه سازی ظلم
۱۹۴	نقد و بررسی
۱۹۸	گفتار دوم: مبانی انتخاب مدیر در روابط زناشویی
۱۹۸	الف) صلاحیت و استحقاق فردی
۱۹۹	(ب) تکالیف و تعهدات افراد

ج) لزوم دخالت قانون و جواب یک اشکال ۲۰۱

بخش دوم: ادله ریاست مرد در مناسبات زناشویی

فصل اول: مقتضای قاعده اولیه و عقد ازدواج ۲۰۶

گفتار اول: قاعده اولیه ۲۰۶

الف) ارتکاز عقلایی ۲۰۷

ب) اجماع ۲۰۷

ج) فجوای حدیث «الناس مسلطون علی اموالهم» ۲۰۸

د) اصل محلی ۲۰۸

گفتار دوم: مقتضای عقد ازدواج ۲۰۹

الف) مفهوم مقتضای عقد ۲۰۹

ب) اقسام مقتضای عقد ۲۱۰

ج) مقتضای عقد ازدواج ۲۱۱

د) مدیریت مرد و مقتضای عقد ۲۱۲

فصل دوم: مقتضای ادله خاصه ۲۱۵

گفتار اول: قرآن کریم ۲۱۵

الف) آیه قوامه ۲۱۵

۱. «قَوَّام» در لغت ۲۱۶

۲. آرای مفسران و بیان معنی آیه ۲۱۸

۳. آیه قوامه در روایات ۲۲۹

۴. آیه قوامه در فقه ۲۳۰

ب) آیه درجه ۲۳۲

۱. بررسی معنای لغوی درجه ۲۳۲

۲۳۳	۲. مدلول آیه
۲۳۶	گفتار دوم: سنت
۲۳۶	الف) روایاتی که مفاد آن وجوب اطاعت زن از شوهر است
۲۴۳	ب) روایاتی که دلالت بر حرمت خشمگین کردن شوهر می‌کند
۲۴۶	ج) روایاتی که مفاد آن قیمومت مردان بر زنان است
۲۴۷	د) روایاتی که تدبیر امور زناشویی توسط زن را مذموم می‌شمارند
۲۴۹	گفتار سوم: بررسی اقوال فقها
۲۵۰	الف) عبارتهایی که از آنها حق اطاعت فی الجمله برای مرد فهمیده می‌شود
۲۵۶	ب) عبارتهایی که ظاهر آنها، اختصاص اطاعت به دو مورد خاص است
۲۵۹	گفتار چهارم: سیره عقلا
۲۵۹	الف) تقریب استدلال به سیره عقلا
۲۶۲	ب) اشکال‌های استدلال به سیره عقلا
۲۶۲	۱. عدم وجود مقتضی برای ردع
۲۶۳	جواب اشکال
۲۶۵	۲. وجود مانع از ردع شارع
۲۶۵	جواب اشکال

بخش سوم: حوزه، قلمرو و شرایط مدیریت شوهر

۲۷۱	فصل اول: قلمرو و حوزه قوامیت شوهر
۲۷۴	گفتار اول: حوزه حقوق شخصی مرد
۲۷۹	گفتار دوم: حوزه حقوق شخصی زن و بررسی حق اطاعت مرد در آن
۲۸۰	الف) نفقه
۲۸۲	ب) حق میت و قسم

گفتار سوم: حوزه حقوق و تکالیف مشترک	۲۹۲
الف) حق فرزندان شدن برای زوجین	۲۹۲
۱. ادله مشترک حق الاستیلاذ برای زوجین	۲۹۳
۱-۱. حق طبیعی	۲۹۳
۱-۲. سیره تشریعی شارع	۲۹۴
۱-۳. شرط ارتکازی و رد اشکال‌های آن	۲۹۷
۲. ادله حق استیلاذ برای مرد	۳۰۴
۱-۲. آیه حرث	۳۰۵
۲-۲. آیه قوامه	۳۰۸
۳. ادله حق استیلاذ برای زن	۳۰۹
۴. بررسی قوامیت شوهر در فرزندان شدن و حدود حق استیلاذ	۳۱۰
۵. حق استیلاذ و تعداد فرزندان	۳۱۲
۶. حق استیلاذ و چند همسری مردان	۳۱۳
ب) حق حضانت و قوامیت زوج در حوزه تعامل زوجین با کودک	۳۱۴
۱. فرق حضانت و ولایت و جایگاه حضانت در فقه	۳۱۴
۱-۱. حضانت	۳۱۴
۱-۲. ولایت	۳۱۷
۱-۳. جایگاه حضانت کودک در فقه	۳۱۹
۱-۴. حضانت کودک و حق والدین	۳۱۹
۱-۵. حضانت کودک و حق کودک	۳۲۱
۲. بررسی حق قوامیت پدر در حضانت در صورت اشتراک والدین در حضانت	۳۲۳
۱-۲. محل اقامت و نگهداری کودک	۳۲۳
۲-۲. کیفیت حضانت و نگهداری کودک	۳۲۸

۳۲۹	۱-۲-۲. تقسیم کار و دلایل آن.....
۳۲۹	اول: روایات.....
۳۳۰	دوم: تحکیم عرف و سیره عقلا.....
۳۳۱	سوم: لزوم معاشرت به معروف.....
۳۳۲	۲-۲-۲. الزام به توافق و مشورت.....
۳۳۶	۳-۲-۲. قوامیت پدر و مادر.....
۳۳۸	نظر نویسنده.....
۳۴۰	۳. بررسی قوامیت زوج در فرض اختصاص حضانت به پدر یا مادر.....
۳۴۱	۱-۳. اختصاص حق حضانت به مادر.....
۳۴۳	۲-۳. اختصاص حق حضانت به پدر.....
۳۴۳	۳-۳. تحلیل فقهی ماهیت و فواید مادر از کودک در فرض اختصاص حضانت به پدر.....
۳۴۳	احتمال اول: واگذاری حق حضانت به مادر.....
۳۴۳	احتمال دوم: واگذاری پرستاری کودک به مادر.....
۳۴۴	احتمال سوم: شرط ضمنی الزام مادر به نگهداری کودک.....
۳۴۴	احتمال چهارم: شرط استحقاق حضانت برای مادر.....
۳۴۵	نقد و بررسی.....
۳۴۸	۴. رابطه ولایت پدر با حق حضانت مادر.....
۳۵۰	۱-۴. تزامن ولایت و حضانت.....
۳۵۰	۲-۴. اختلاف والدین در تعاملات مؤثر بر تأدیب و تربیت کودک.....
۳۵۴	گفتار چهارم: حوزه امور مباح.....
۳۵۵	الف) قرائن عدم ثبوت قوامیت برای زوج در این حوزه.....
۳۵۵	قرینه اول.....
۳۵۵	قرینه دوم.....

قرینه سوم	۳۵۶
ب) ضابطه کلی در قلمرو قوامیت زوج	۳۵۶
فصل دوم: شرایط و قیود قوامیت شوهر	۳۵۹
گفتار اول: رشد عقلی و تأثیر آن بر قوامیت مرد	۳۶۰
الف) عدم رشد در اداره امور مالی	۳۶۱
ب) عدم رشد در اداره امور زناشویی	۳۶۳
گفتار دوم: برتری عقلی و تأثیر آن بر قوامیت مرد	۳۶۹
گفتار سوم: عدالت و مصلحت و تأثیر آن دو بر قوامیت مرد	۳۷۰
گفتار چهارم: پرداخت مهریه و تأثیر آن بر قوامیت مرد	۳۷۳
الف) عدم اشتراط تأخیر در ادا مهر	۳۷۳
ب) اشتراط تأخیر یا عدم مطالبه مهر	۳۷۴
گفتار پنجم: انجام وظایف زناشویی و عدم دوز مرد	۳۷۸
الف) اطلاق حقوق و قوامیت مرد و عدم اعتبار مرد مذکور	۳۸۰
نقد و بررسی	۳۸۱
ب) مقید بودن حقوق مرد به عدم نشوز و ادله آن	۳۸۳
۱. عدم اطلاق التزام زن به ترتیب آثار زوجیت	۳۸۳
۲. تمسک به قاعده لا ضرار	۳۸۷
۳. آیه قوامه	۳۸۹
۴. روایات بیان‌کننده حقوق زوجین و دیگر ادله تقابل حقوق زوجین	۳۹۳
۱-۴. روایات بیان‌کننده حقوق	۳۹۳
۲-۴. آیه (وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيَّهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَىٰ نِسَائِهِمْ دَرَجَةٌ)	۳۹۴
۳-۴. قاعده دَورَان زناشویی میان امساک به معروف یا تسریع به احسان	۳۹۵
مقتضای ادله گذشته	۳۹۸

فصل سوم: مسقطات حقوق ریاست.....	۴۰۱
گفتار اول: اسقاط و واگذاری جایگاه سرپرستی و مدیریت.....	۴۰۱
الف) شرط اسقاط کلی حق قوامیت و مدیریت و التزام مرد به زندگی توافقی و شورایی.....	۴۰۴
ب) شرط عدم اعمال مدیریت و ترک حق اطاعت ناشی از آن، به صورت دائمی و کلی.....	۴۰۴
ج) شرط عدم اعمال مدیریت در کلیه امور در محدوده زمانی خاص.....	۴۰۵
د) شرط عدم اعمال مدیریت در موضوعی خاص به صورت دائمی یا در بردهای از زمان.....	۴۰۵
گفتار دوم: اسقاط، واگذاری و تحدید حق اطاعت.....	۴۰۷
الف) اسقاط قوامیت و سلطنت اعتباری مرد در حقوق شخصی.....	۴۰۸
ب) واگذاری سلطنت و اختیار امر به زن.....	۴۰۸
ج) شرط عدم اعمال حق و ممانعت نکردن حقوق برای مدتی معین یا نسبت به موضوعی خاص.....	۴۰۹
د) شرط عدم اعمال حق مذکور به صورت دائمی و شبهات آن.....	۴۱۰
۱. مخالفت با مقتضای عقد.....	۴۱۱
۲. مخالفت با کتاب.....	۴۱۱
۳. عدم صحت شرط ترک مباح به صورت دائمی.....	۴۱۴
گفتار سوم: سقوط و عدم سقوط قوامیت مرد در مقابل سقوط نفقه زن.....	۴۱۶

بخش چهارم: مسائل و آثار مدیریت و ریاست مرد

فصل اول: تمکین خاص یا حق استمتاع.....	۴۲۱
گفتار اول: بررسی قلمرو قوامیت شوهر در مسئله استمتاع.....	۴۲۲
الف) منافیات و موانع عقلی استمتاع.....	۴۲۵
۱. مالکیت منافع زوجه.....	۴۲۵
۲. تعلق حق به شوهر.....	۴۲۶
۳. حق تمکین فعلی و خارجی.....	۴۲۷

- ۴۲۷..... نقد و بررسی
- ۴۲۸..... (ب) لوازم و مقدمات عقلی
- ۴۲۹..... (ج) منافیات و موانع شرعی
- ۴۳۰..... (د) موانع عادی و منفرات استمتاع
- ۴۳۰..... ۱. موانع و منفرات ظاهری
- ۴۳۳..... ۲. موانع و منفرات رفتاری
- ۴۳۶..... (ه) مقدمات و معدات عادی
- ۴۳۶..... ۱. مقدمات قریب و متعارف و سهل
- ۴۳۸..... مقدمات و معدات بعید
- ۴۴۰..... گفتار دوم: بررسی قیاسیت مورد در برخی موارد خاص
- ۴۴۰..... الف) مقاربت از دبر زن و راههای دیگر ارضای جنسی
- ۴۴۲..... (ب) امر و نهی در مورد استفاده از وسایل پیشگیری از آبستنی
- ۴۴۳..... ۱. داروها و وسایل ضد حاملگی و حق استیلا
- ۴۴۳..... ۱-۱. عدم رضایت شوهر به استفاده زن از موانع حاملگی
- ۴۴۴..... ۱-۱-۱. اختلاف در افزایش فرزند
- ۴۴۵..... ۱-۱-۲. اختلاف در زمان فرزنددار شدن
- ۴۴۵..... ۱-۲. مطالبه شوهر در استفاده از موانع حاملگی
- ۴۴۵..... ۱-۲-۱. منافات آن با حق استیلا در زوجه
- ۴۴۶..... ۱-۲-۲. سلطه شوهر بر چنین امری
- ۴۴۷..... ۲. استفاده از دارو و وسایل ضد حاملگی و حق استمتاع
- ۴۴۷..... ۱-۲. عدم رضایت شوهر به استفاده از موانع حاملگی
- ۴۵۲..... ۲-۲. مطالبه شوهر به استفاده زوجه از موانع ضد حاملگی
- ۴۵۳..... گفتار سوم: موارد سقوط حق اطاعت جنسی شوهر

۴۵۳	الف) ضرر
۴۵۴	ب) حرج
۴۵۵	ج) ضرر و حرج در ترک منافیات و انجام مقدمات
۴۵۶	فصل دوم: حق اسکان و اقامت و صور اختلاف در محل سکونت
۴۵۷	گفتار اول: کشور محل سکونت
۴۶۰	گفتار دوم: شهر و محله
۴۶۱	فصل سوم: خروج زن از منزل و بررسی روایات قوامیت زوج
۴۶۲	الف) روایت صحیحہ محمد بن مسلم
۴۶۵	ب) روایت حسن بن جعفر
۴۶۶	ج) روایت صحیحہ بدال بن نان
۴۶۷	نتیجه
۴۷۰	فصل چهارم: نشوز زوجه
۴۷۰	گفتار اول: لزوم توجه به برخی نکته‌ها
۴۷۰	نکته اول: حرمت هتک و اذیت کردن دیگری
۴۷۱	نکته دوم: جواز موعظه
۴۷۱	نکته سوم: شفافیت حقوق زوجین در فقه
۴۷۱	نکته چهارم: جواز زدن دیگری در موارد دفاع مشروع
۴۷۲	نکته پنجم: حکم امر به معروف و مراتب آن
۴۷۶	گفتار دوم: اصلاح رفتار زوجه و بررسی حکم قرآنی آن
۴۷۷	الف) ماهیت موضوع حکم
۴۸۴	ب) ماهیت حکم
۴۸۸	ج) بررسی و تبیین متعلق حکم و مراحل اصلاح ناشزه
۴۸۸	۱. موعظه: مرحله برخورد عقلانی

- ۴۸۹..... ۲. هجر در محل خواب: مرحله برخورد احساسی
- ۴۹۲..... ۳. ضرب: مرحله برخورد فیزیکی
- ۴۹۳..... ۳-۱. معنانشناسی ضرب
- ۴۹۳..... ۳-۱-۱. کلمه ضرب در لغت
- ۴۹۵..... ۳-۱-۲. احتمالات دیگر درباره مراد از کلمه ضرب
- ۴۹۵..... احتمال اول: ترک زوجه و کناره گیری از خانه
- ۴۹۶..... نقد و بررسی
- ۴۹۶..... احتمال دوم: تلطیف و نوازش و مهربانی
- ۴۹۷..... نقد و بررسی
- ۴۹۷..... ۳-۲. احتمال نهم حکم
- ۴۹۸..... نقد و بررسی
- ۴۹۸..... ۳-۳. روایات نهی از ضرب
- ۵۰۱..... ۳-۴. بررسی و تبیین شرایط و حدود ضرب
- ۵۰۱..... ۳-۴-۱. شرایط جواز ضرب ناشزه
- ۵۰۲..... ۳-۴-۲. حدود ضرب
- ۵۰۲..... ۱. شروع از مرحله سبک
- ۵۰۳..... ۲. ممنوعیت ضرب شدید
- ۵۰۴..... گفتار سوم: نگاهی به حق زوجه در برخورد با نشوز زوج و راه‌های اصلاح آن
- ۵۰۶..... (الف) راه عقلانی و گفتگوی مستقیم
- ۵۰۶..... (ب) شکایت به اولیا و والدین شوهر
- ۵۰۷..... (ج) امتناع از عمل به تکالیف زناشویی
- ۵۰۸..... (د) برخورد قضایی و فیزیکی
- ۵۱۳..... گفتار چهارم: مقایسه میان اختیارات زوجین در قبال نشوز دیگری و بررسی اتهامات و شبهات

۵۲۰	فصل پنجم: اشتغال به کار
۵۲۱	گفتار اول: اشتغال به کار در خارج منزل
۵۲۱	الف) کار آزاد و غیر الزامی در خارج از منزل
۵۲۲	ب) عقد قرارداد کار خارج از منزل
۵۲۵	ج) ضرورت اشتغال به کار خارج از منزل
۵۳۰	گفتار دوم: دیدگاه کلی اسلام درباره اشتغال زنان
۵۳۳	فصل ششم: خدمت منزلی زن و بررسی ادله قوامیت شوهر
۵۳۴	گفتار اول: ادله لفظی
۵۳۴	الف) آیه قوامه
۵۳۴	ب) روایات
۵۳۷	گفتار دوم: ادله غیر لفظی
۵۳۷	الف) عرف و سیره
۵۴۰	ب) شرط ارتکازی
۵۴۳	گفتار سوم: نفی وجوب کار خانگی زن و الگوی تقسیم کار در خانواده
۵۴۶	فصل هفتم: تصرفات مالی و تعهدات شرعی زوجه
۵۴۷	گفتار اول: تصرفات مالی زوجه
۵۴۸	گفتار دوم: التزامات و تعهدات شرعی
۵۴۹	الف) قسم خوردن
۵۴۹	۱. چگونگی دخالت نظر شوهر
۵۵۰	۲. قلمرو دخالت شوهر
۵۵۳	ب) نذر کردن
۵۵۴	۱. بررسی ادله مشهور

۵۵۵	۲. رد استدلال
۵۶۰	فصل هشتم: عبادات زوجه
۵۶۰	گفتار اول: قاعده در عبادات زوجه
۵۶۰	الف) تکالیف و عبادات الزامی
۵۶۴	ب) عبادات استحبابی
۵۶۴	گفتار دوم: بررسی نصوص خاصه در موارد خاص
۵۶۵	الف) روزه گرفتن
۵۷۰	ب) حج زوجه
۵۷۰	۱. حج واجب
۵۷۲	۲. حج مستحب
۵۷۳	ج) اعتکاف
۵۷۴	فصل نهم: آموزش زن و دیگر فعالیت های فردی و اجتماعی
۵۷۴	گفتار اول: ارزش علم و بررسی حق علم آموزی
۵۷۴	الف) ارزش علم
۵۷۵	ب) حق عقلایی علم آموزی
۵۷۹	گفتار دوم: علم آموزی و دیگر فعالیت های اجتماعی زن
۵۸۵	نتایج تحقیق
۵۸۹	کتابنامه
۵۸۹	منابع فارسی
۵۹۴	منابع عربی
۶۰۷	مقالات

نمایه

آیات.....	۶۰۹
احادیث و روایات.....	۶۱۲
اعلام.....	۶۱۶
اصطلاحات.....	۶۲۰
کتاب‌ها.....	۶۲۸
مکان‌ها.....	۶۳۰
گروه‌ها.....	۶۳۱

www.ketab.ir

سخنی با خواننده

خانواده رکن اصلی جامعه و پایه تربیت فرد و جامعه است. بنیان خانواده بر پیوند زناشویی بین زن و مرد استوار است. قرآن کریم پایه پیوند زناشویی را در سرشت انسان اعلام کرده، آن را از آیات الهی انسته است:

«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ»^۱ و از آیات اوست که برای شما، از نوع خودتان، همسر آفرید تا به سوی او آرام گیرید و میان شما دوستی و مهربانی نهاد. همانا در این امر برای کسانی که تفکر می‌کنند، آیه رحمت دارد.

جان‌مایه پیوند بین همسران در این آیه شریفه «مودت و رحمت» انسته شده است. دعوت به تفکر در پایان آیه شریفه، طبعاً این جان‌مایه را هم شامل می‌شود که باید مورد تدبیر قرار گیرد و راهنمایی‌های لازم از آن گرفته شود.

رابطه بین زن و شوهر مانند هر رابطه انسانی دیگری نیازمند تنظیم و تدوین قوانین و احکامی است که طی آن حقوق، وظایف، اختیارات و صلاحیت‌های هر طرف روشن گردد؛ اما اهمیت، حساسیت و اثرگذاری فوق‌العاده این رابطه نسبت به فرد و جامعه بشری از بدو تولد تا همیشه زندگی در ابعاد مختلف آن، باعث می‌شود قانونگذار یا شارع مقدس به زوایای مختلف، متعدد و ریز و درشت این رابطه توجه کند و احیاناً قوانین و احکام

حجیم و گسترده‌ای را برای آن پیش‌بینی کند. در فقه پویا و قویم امامیه، حجم زیاد این احکام را می‌توان در کتاب‌های فقهی نکاح، طلاق،ظهار، لعان و غیره مشاهده کرد.

پیوند زن و شوهر با داشتن ابعاد مختلف و پیچیده که باعث پیش‌بینی قوانین و احکام فراوان شده است، از یک سو، و انتظار تداوم آن به اندازه عمر زن و شوهر، از سوی دیگر، به عنوان هسته مرکزی نهاد خانواده طلب می‌کند که در جهت تحقق اهداف این پیوند و اجرای مناسب احکام آن مدیریت شود. اصل لزوم این مدیریت قابل انکار نمی‌نماید؛ اما نوع و نحوه آن مباحث، دیدگاه‌ها و آرای متعددی را برمی‌انگیزد؛ برای مثال دسته‌ای از فقها از ادله‌ای همچون آیه شریفه «الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَعُوا مِنْ أُمُورِهِمْ...»^۱، نوعی سلطنت و ریاست را برای مرد در روابط زناشویی برداشت کرده‌اند.^۲ در مقابل، فقیهانی هم هستند که دست‌کم از این آیه شریفه برداشت سلطنت و ریاست کرده‌اند، بلکه «قوام» بودن مرد را در آن به معنای «به پا خواستن و اقدام مرد برای ادای حُرَّتِی که زن بر گردن او دارد» دانسته‌اند.^۳

پژوهش حاضر به موضوع مدیریت در روابط زن و شوهر می‌پردازد. این موضوع را نباید با موضوع مدیریت خانواده شامل زن، شوهر و فرزندان اشتباه کرد، هرچند بین این دو موضوع ارتباط گسترده، مستقیم و منطقی برقرار است. سائف موضوع مدیریت روابط زن و شوهر در فقه تحت عناوین اطاعت، تمکین، نشوز و مانند اینها قابل پیگیری است. این مسئله در حقوق ایران نیز در چارچوب توضیح یا اشاره به ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی^۴ در قلمرو حقوق خانواده مطرح و مورد بررسی است. از ویژگی‌های این پژوهش پرداختن به برخی از مبانی انسان‌شناسانه، توجه به فلسفه حق و حکم و تغییر ساختار خانواده در

۱. نساء: ۳۴.

۲. حسن بن یوسف حلی؛ مختلف الشیعه، ج ۷، ص ۸۰. احمد بن محمد اردبیلی؛ زبدة البیان، ص ۵۳۶. محمدحسن

نجفی؛ جواهر الکلام، ج ۱۷، ص ۳۳۳. سیدمحمد رضا گلایگانی؛ کتاب القضا؛ ج ۱، ص ۴۴.

۳. محمدبن حسن طوسی؛ المبسوط؛ ج ۴، ص ۲۲۴. ابن‌براج؛ المذهب البارع؛ ج ۲، ص ۲۲۵.

۴. در روابط زوجین ریاست خانواده از خصایص شوهر است.

عصر حاضر، در قلمرو موضوع تحقیق است. این در حالی است که بر حفظ اصول و چارچوب‌های متقن فقه امامیه هم پافشاری شده است.

تلاش برای حفظ جامعیت پژوهش که در بالا به آن اشاره شد، مراجعه و استناد به منابع فراوان و متنوع، وجود آرای مختلف و متعدد در مسائل گوناگون پژوهش، از قدیم الایام تا امروز، باعث حجیم‌شدن متن این پژوهش گشته است. در مسیر طولانی ارزیابی‌ها، نظارت‌ها و مشاوره‌های مربوط به پژوهش، دیدگاه‌های مختلفی در جهت اصلاح و پخته‌تر شدن متن در پژوهشکده عرضه شده است؛ اما نهایتاً این برداشت‌ها و آرای پژوهشگر فرهیخته این پژوهش بوده است که البته با نظارت پژوهشکده بر رعایت چارچوب‌های استاندارد پژوهش و اصول و مبانی فقهی و اصولی ارائه شده است.

در اینجا از تلاش‌های عالمانه پژوهشگر محترم حضرت حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای امیر رحمانی که طی چند سال، با نگارش اولیه، ملاحظه دقیق ارزیابی‌ها، مشاوره‌های متعدد و انجام اصلاحات فراوان در چندین نوبت، نهایتاً موفق به تدوین این پژوهش شده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کنیم و توفیقات روزافزون ایشان را از درگاه خدای سبحان خواستاریم.

در فراهم‌آوری و آماده‌سازی این اثر که در گروه مسائل فقهی حقوقی پژوهشکده با مسئولیت نگارنده این سطور در آن گروه، انجام شده است، سروران معظم به ترتیب زیر نقش داشته‌اند:

۱. حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای سیدضیاء مرتضوی ناظر و ارزیاب تحقیق و رئیس وقت پژوهشکده. ارزیابی‌ها و نظارت‌های مستمر و گسترده ایشان، نقش بسزایی در تعمیق و پختگی بیشتر این تحقیق داشته است.

۲ و ۳. حجج الاسلام والمسلمین، حضرات آقایان علی‌اکبر سیفی مازندرانی و مهدی مهریزی، اعضای مدعو جلسه شورای پژوهشی این پژوهش.

۴. حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای محمد قائینی ارزیاب پژوهش.

۵ و ۶. حجج الاسلام والمسلمین، حضرات آقایان حسنعلی علی اکبریان مدیر گروه دانش‌های وابسته به فقه و سعید ضیایی فر مدیر وقت گروه فلسفه فقه و حقوق اسلامی، اعضای شورای پژوهشی این پژوهش.

۷. حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای محمدرضا زیبایی نژاد که به‌ویژه در شکل‌گیری و طراحی اولیه، پژوهش از مشاوره ایشان بهره‌مند شده است.

۸. جناب حجت الاسلام آقای علی شفیعی مدیر امور پژوهش و دبیر جلسه شورای پژوهشی.

۹. فاضل ارجمند جناب آقای اسماعیل آقابابایی بنی کارشناس وقت در گروه و ناظر بر اصلاحات ساختاری تحقیق.

۱۰. جناب حجت الاسلام آقای علیرضا فجری کارشناس گروه.

۱۱. جناب آقای روح الله خدایی متصدی امور دفتری و پیگیر آماده‌سازی متن برای نشر.

از همه این عزیزان نیز سپاسگزاریم و توفیق الهی را از درگاه خداوند متعال خواهانیم.

سیف الله صرامی

مدیر پژوهشکده فقه و حقوق